

Etatenes kampanje 2009-2010

I en høringsuttalelse fra 2009 om den foreslåtte kapasitetsøkningen i lakseoppdrett som skulle komme i 2010 mente Miljødirektoratet (som da gikk under aliaset Direktoratet for naturforvaltning) om at miljøpåvirkningen fra oppdrett allerede den gangen var for stor for villfisken¹. MDs hjemmeside presenterte saken slik:

– Lusetellingene den siste tiden viser at det sannsynligvis finnes mer enn 500 millioner kjønnsmodne lakselus i oppdrettsmerdene langs kysten. Samtidig har forskere beregnet at bestandene av villaks og sjøørret ikke kan leve med mer enn 10-50 millioner lus i anleggene. Det er ikke bærekraftig å la oppdrettsvirksomheten øke i omfang slik situasjonen er nå, sier DN-direktør Janne Sollie.

Administrerende direktør Norunn Myklebust i NINA sa til NTB at «tiden er moden for å se på miljøutfordringene knyttet til lakseoppdrett, og løse dem, før kapasiteten økes ytterligere i norsk havbruk»², og viste til høringsbrevet fra NINA til Fiskeri- og kystdepartementet. Der står det at forvaltningsregimet for lakselus har en fundamental svakhet, fordi man kun baserer seg på antall kjønnsmodne hunnlus per fisk i anlegget og ikke tar hensyn til antall fisk, det vil si den totale produksjonen av lus i fjordene og langs kysten.

Seniorforsker Torbjørn Forseth i NINA, leder av det Vitenskapelige råd for lakseforvaltning, sa til NTB at den planlagte biomasseøkningen på 5% ville være uforenlig med myndighetenes mål om bevaring av våre laksebestander, og viste til at lakselusbelastningen og lakserømming til sammen utgjorde en reell trussel om utryddelse av flere bestander.

Siden den gangen høringsbrevene ble forfattet (2009) har produksjonen av oppdrettslaks økt med 40%, og villaksen har det i alle fall ikke verre enn før. Sannsynligvis er status litt bedre, som følge av redusert overbeskatning.

«Halvparten må slaktes ned»

I et intervju med Dagens Næringsliv 23.10.2010 uttalte Sollie at «minst halvparten av oppdrettslaksen må slaktes for å få bukt med lakselusa»³. 26.10.2010 fulgte hun opp med å si til DN at «Kurt Oddekalv har faglig dekning for utfallene mot norsk oppdrettsnæring»⁴. Hun påstod også at HI hadde uttalt at oppdrettsproduksjonen måtte reduseres med 90%. Påstanden ble dementert av daværende direktør for HI, Tore Nepstad, som mente at kunnskapsgrunnlaget ikke var på plass for å definere en tålegrense.

Sollie fikk derimot støtte av professor Trygve Poppe ved Norges Veterinærhøgskole, som mente han hadde kunnskap god nok til å si at tålegrensa var overskredet.

I et annet intervju med DN sa Sollie at hun ikke stolte på oppdretternes lusetelling, og forlangte statlig telling⁵.

Raoul Bierach, leder av fiskeseksjonen i MD, reiste på denne tiden land og strand rundt og holdt foredraget *Forvalter vi villaksens undergang* til menighetene i jeger- og fiskerforeningene og

¹ 02.12.2009: <http://www.miljodirektoratet.no/no/Nyheter/Nyheter/Nyhetsarkiv/2009/12/Advarer-mot-oppdrettsvekst/>

² <https://e24.no/naeringsliv/forlanger-laksereduksjon-foer-vaaren/3402620>

³ <https://www.dn.no/nyheter/naeringsliv/2010/10/23/-halvparten-ma-slaktes>

⁴ <https://www.dn.no/nyheter/politikkSamfunn/2010/10/26/-oddekalv-har-rett>

⁵ <https://www.dn.no/nyheter/naeringsliv/2010/05/18/tviler-pa-lusetelling>

innsigelsesindustrien hos Fylkesmennene. Dette var i kjølvannet av Janne Sollies kronikk i Nordlys i august 2008, der hun hevdet at MD var satt til å forvalte villaksens undergang, og at oppdrettsnæringen hadde et frynsete miljørykte og dessuten drev med historieforfalskning. Dette ble for øvrig imøtegått av Sjømat Norge (den gangen Fiskeri- og havbruksnæringens landsforening - FHL) i et tilsvar i Nordlys⁶.

Kampanjen startet altså i 2008, mens den store medieoppmerksomheten kom i 2009 og 2010.

Dag og Tid

I et intervju med Dag og Tid i 2010⁷ ga Lars Haltbrekken, daværende leder av Naturvernforbundet, sin støtte til Sollie:

– Janne Sollie har heilt rett i det ho seier: Det må nedslakting til. (...) Takk og pris for at det finst ein statsbyråkrat som tør å seie frå. Reaksjonane Sollie har fått, viser kor vanskeleg det kan vere å leggje seg ut med oppdrettsnæringa, seier Haltbrekken. (...) Vi kjem ikkje unna at det er for mykje fisk i merdane.

Det er lite betryggende at Haltbrekken nå sitter på Stortinget og foranstalter landets framtid.

I den samme artikkelen i Dag og Tid ble også Ole Fjetland, assisterende tilsynsdirektør i Mattilsynet, intervjuet. Han sa at han ser på lakselusa som «*eit alvorleg problem*».

– Stort sett vil det vere samanheng mellom mengda av oppdrettslaks og det totale talet på lakselus som blir produsert. Og smittepresset på villfisken aukar med talet på oppdrettslaks, seier Fjetland.

Fjetland hadde tro på at brakkleggingssoner kunne få ned smittepresset. Det er for lengst påvist at brakklegging ikke hjelper villaksen (<https://www.aquablogg.no/hi-studie-viser-at-brakklegging-ikke-hjelper-villsmolten/>), og nå sist i en evaluering av effekten av brakklegging i regi av Veterinærinstituttet⁸.

Frank Nilsen ved SLRC ble også intervjuet, og var skeptisk til den måten styresmaktene prøvde å kontrollere luseproblemet: «*Når ein har få tiltak som verkar mot lusa, bør ein ha mindre laks i området. Og eg trur grensene er overskridne fleire stader i Noreg*».

Som leder av det såkalte ekspertutvalget som regulerer trafikklysene, har han så langt tent 2 røde og 4 gule lys, selvfølgelig på totalt sviktende kunnskapsgrunnlag, men solid forankret i sitt gode gamle forutinntatte syn.

Sollie i Stortingets spørretime i 2010

Ketil Solvik-Olsen (FrP) stilte spørsmål til miljø- og utviklingsminister Erik Solheim i Stortingets spørretime om Janne Sollies spissformulerte og synsepregete uttalelser: «*Er statsråden komfortabel med at fagbyråkrater gjør seg til politiske debattanter på denne måten?*»⁹

⁶ <https://sjomatnorge.no/enoyd-forvaltning/>

⁷ <http://old.dagogtid.no/nyhet.cfm?nyhetid=1881>

⁸ Guarracino M1, Qviller L, Lillehaug A. 2018: Evaluation of aquaculture management zones as a control measure for salmon lice in Norway. Dis Aquat Organ. 2018 Aug 28;130 (1):1-9.

https://www.int-res.com/articles/dao_oa/d130p001.pdf

⁹ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=48128>

Solheim svarte at «Eventuelle kunnskapshull som avdekkes gjennom en åpen debatt er etter mitt syn positivt da dette stimulerer til videre kunnskapsoppbygging».

Også KrF mente at det gikk til helvete. «Vi mener statsråden styrer oppdrettsnæringen mot undergang. Hvis vi ikke gjennomfører drastiske tiltak i oppdrettsnæringen, vil Norge havne i samme situasjon som Chile om noen år», sa KrFs næringspolitisk talsmann Rigmor Andersen Eide til DN i 2010¹⁰.

Næringspolitisk talsmann i Høyre, Svein Flåtten, stilte et spørsmål til fiskeriminister Lisbeth Berg-Hansen om hvem han skulle høre på; fiskeriministeren eller Janne Sollie.

Jim-Roger Nordly: Sollie bør fjernes

En av de få fra oppdrettsnæringen som kastet seg inn i debatten var Jim-Roger Nordly i Europharma. I et intervju i Helgelendingen i 2010 sa han blant annet at «Miljødirektoratet inntil 2008 anså gyro, kraftutbygging og miljøpåvirkning som de største truslene mot villaksen. I løpet av det siste året har det snudd, og oppdrettsnæringen er nå den største trusselen mot villaksen»¹¹. I et intervju med Aftenposten i 2012 forlangte Nordly at Sollie burde fjernes umiddelbart, men også at hele kulturen i direktoratet burde fjernes¹².

30.08.2012 fyrte Nordly av en bredside mot professor Anders Skonholt ved NTNU, som i en kronikk i Aftenposten noen dager tidligere mente at det var viktig at folk ikke overvurderte betydningen av oppdrettsnæringen. «Ja, la oss for all del ikke være stolt av at det er mulig å drive subsidiefri matproduksjon i Distrikts-Norge», skrev Nordly i sitt tilsvarende, og videre: «...det er spesielt at en mann som selv henter sin lønn fra andre menneskers skatte kroner, viser så liten respekt for betydningen av verdiskapning».

Klimaendring i statlige etaters syn på oppdrettsnæringen i 2008?

Nordly hadde trolig rett i at det skjedde en klimaendring i debatten omkring oppdrettsnæringens samfunnsrolle og miljøavtrykk omkring 2008. Sannsynligvis hadde dette å gjøre med at det ble delt ut 65 nye konsesjoner i 2009, og at forslaget for 2010 var å øke MTB med 5%. Oppdrettsnæringens fiender mente vel at tiden nå var inne til å ruste opp kampen mot lakseoppdrett, og stoppe den før ytterligere skade ble påført villaksen.

Villaksforskerne hadde på denne tiden allerede i mange år produsert forskning som forfektet at lakselus og rømt oppdrettslaks var en trussel mot villaksen. Antakelig tenkte de at nå går budsjettetoget, og det gjelder å ikke bli stående igjen på perrongen: vi må kreve mer penger til forskning på lus og genetikk. Og det fikk de.

Den «vitenskapelige» lusekrigen startet i Irland

Forskerkampanjen om lusa startet antakelig med en irsk studie, som mente å dokumentere at lakse- og sjøaurekollapsen på irsk vestkyst på slutten av 1980-tallet skyltes lus produsert i oppdrettsanlegg¹³. Se mer om dette her: <https://www.aquablogg.no/hva-forteller-utviklingen-til-de-europeiske-sjoaurebestandene-om-lakselus-og-oppdrett/>. En review-artikkel om interaksjonen

¹⁰ <https://www.dn.no/nyheter/politikk/Samfunn/2010/10/27/krf-frykter-undergang>

¹¹ 17.03.2010: <https://www.helg.no/lokale-nyheter/oppgjor-med-forvaltningen/s/1-63-5028424>

¹² <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/GGqqV/Ber-Sollie-ga-av-etter-skremsepropaganda>

¹³ Tully, O., Poole, W.R. and Whelan K.F. (1993). Infestation Parameters for *Lepeophtheirus salmonis* (Kroyer) copepoda:caligidae Parasitic on Sea Trout (*Salmo trutta* L.) Post Smolts on the West Coast of Ireland during 1990 and 1991. *Aquaculture and Fisheries Management*. Vol. 24, No. 4, 545-557

mellom oppdrettslaks og villaks i Norge publisert 2 år senere i 1993 nevner ikke lakselus i det hele tatt som et problem for villfisken¹⁴. De første systematiske registreringene av lus på sjøaure ble startet opp i Vik i Vesterålen i 1993 av Pål Arne Bjørn, som i dag er HI-forsker og medlem av lusekommisariatet. Overvåkingen ble utvidet med en ny stasjon på Hitra litt senere, og disse 2 stasjonene ble starten på den nasjonale lakselusovervåkingen.

Utover på 90-tallet kom det årlige rapporter med bekymringsmeldinger om lusas effekt på villaks og sjøaure, men uten at dette ble beskrevet som alarmerende i en nasjonal skala. Journalister flest skrev fremdeles pent om soloppgangsnæringen lakseoppdrett, og om alle gründerne som stod han av.

På 90-tallet og tidlig 2000-tall var de fleste litteraturreferansene i publikasjoner om lakselus forfattet av radarparet Pål Arne Bjørn og Bengt Finstad. Disse to var i mange år nærmest enerådende på temaet oppdrett-lus-villfisk. Etter hvert kom den tidligere HI-forskeren Jens Chr. Holst inn på listene. Han har senere erkjent at han tok feil med hensyn til lusas evne til å drepe villaks.

Internasjonalt var det neppe mer enn 10-20 referanser på denne tiden. Det er først etter 2010 at referanselistene ble lange, men antall forfattere er begrenset til en relativt liten klist.

Loen-seminaret var kick-off for forskernes kampanje mot genetisk forurensning

Det såkalte Loen-seminaret i 1990 var antakelig den offisielle lanseringen av hypotesen om rømt oppdrettslaks som årsak til genetisk forurensning av villaksen¹⁵.

I 1991 publiserte Kjetil Hindar, Nils Ryman og Fred Utter en artikkel om «genetisk forurensning», som er svært høyt oppe på rangeringslisten over siterte artikler (392 siteringer)¹⁶. Kjetil Hindar er i dag forskningssjef i NINAs gruppe for villaks, der han opptre som propagandist for ideen om at rømt oppdrettslaks truer villaksens fortsatte eksistens.

Kjetil Hindar var tidlig ute i den offentlige debatten. Sammen med Børre Pettersen (leder av NJFF) rykket han ut med sterk kritikk av oppdrettsnæringen i 1996. De beskrev situasjon med hensyn til rømninger som meget dramatisk og at det var en nasjonal skandale at oppdrettsnæringen hadde fått ture fram som den ville¹⁷. Leder av Norske fiskeoppdretteres forening, Håvard Vannebo, kalte kritikken useriøs: «Påstandene om genetisk forsøpling og en massiv sykdomstrussel mot villaksen er alt for dårlig dokumentert til at vi kan ta det seriøst».

Litt senere i 1996 skrev Øystein Skaala en kronikk i Aftenposten, der han pekte på mangelfulle kunnskaper om genetikken til villaks og oppdrettslaks, og sa at det var grunn til å tro at Vossolaksen ble mer og mer lik oppdrettslaksen¹⁸. Artikkelen var en fødselshjelper for at Skaala kunne starte opp sin forskningsstasjon i Guddalselva i Hardanger i 1998, der han siden har prøvd å samle bevis for at oppdrettsnæringen er roten alt som er vondt og vanskelig for villaksen. Det har ikke lyktes han å

¹⁴ Heggberget TG, Johnsen BO, Hindar K, Jonsson B, Hansen LP, et al. (1993) Interactions between wild and cultured Atlantic salmon: a review of the Norwegian experience. *Fish Res* 18: 123–146.

¹⁵ Hansen L.P., Håstein T., Naevdal G., Saunders R.L., Thorpe J.E. 1991: Interactions between cultured and wild Atlantic salmon. Proceedings of a symposium hosted by the Directorate for Nature Management and Norwegian Institute for Nature Research held in the Hotel Alexandria 23–26 April 1990, Loen, Norway. *Aquaculture* 98:(1991) 1–324.

¹⁶ Hindar K, Ryman N, Utter F, 1991. Genetic effects of cultured fish on natural fish populations. *Can. J. Fish. Aquat. Sci.* 48:945–957. http://www.nrcresearchpress.com/doi/abs/10.1139/f91-111#.W4UdT_Zulic

¹⁷ <https://eavis.aftenposten.no/aftenposten/75489/17/?gatoken=dXNlcl9pZD0zOTcwMzUyJnVzZXJfaWRfdHlwZT1jdXN0b20%3D&query=lakseoppdrett>

¹⁸ <https://eavis.aftenposten.no/aftenposten/76712/9/?gatoken=dXNlcl9pZD0zOTcwMzUyJnVzZXJfaWRfdHlwZT1jdXN0b20%3D&query=lakseoppdrett>

bevise dette (se <https://www.aquablogg.no/produseres-det-vitenskap-eller-propaganda-ved-forskningsstasjonen-i-guddalselva/>). Derimot lyktes det Skaala å sette en agenda for HIs forskning på interaksjonen mellom villaks og oppdrettslaks, som etter hvert førte til at forskningen ved HI og NINA smeltet sammen som siamesiske tvillinger.

Fluefiskerne eller forskerne først ute?

Det var sannsynligvis fluefiskere og miljøvernere som var først ute med å uttrykke bekymring for hvordan rømt oppdrettslaks og lakselus fra oppdrettslaksen kunne komme til å påvirke villaksen. Men fluefiskerne i NINA (som den gangen het Fiskeforskningen i Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk) var også tidlig ute, og det er vanskelig å avgjøre hvem som inspirerte hvem. Vi må kanskje nøye oss med å si at lekmenn og forskere startet omtrent samtidig.

En tidlig stemme i den offentlige debatten var forfatteren Kaj Skagen, som skrev essayet *Requiem for Salmo salar* i 1989. Her ramser han opp alle anklagepunktene mot oppdrettsnæringen, og ble så å si skoledannende for det som etter hvert skulle komme. Han foregrep Janne Sollie med 20 år, og Morten Strøksnes med 30.

Dette blir tema i neste blogg-artikkel, som for det meste skal handle om utviklingen i avisenes omtale av oppdrettsnæringen, og dessuten skiftene i næringens argumenter til eget forsvar.